

HANDREIKING VOOR KERKENRADEN:

HOE TE HANDELEN NA EEN UITSPRAAK VAN DE KLACHTENCOMMISSIE EN/OF BEROEPSCOMMISSIE

Inleiding

Wanneer binnen een kerkelijke gemeente sprake is van seksueel misbruik door een ambtsdrager of een kerkelijke functionaris ontstaat in de regel een zeer complexe situatie waarin allerlei belangen en loyaliteiten door elkaar kunnen gaan lopen. Bovendien kunnen de gevolgen gedurende lange tijd doorwerken in de onderlinge verhoudingen binnen de gemeente.

In onze kerken is er een "Regeling Klachtencommissie seksueel misbruik in kerkelijke relaties" (te downloaden via www.meldpuntmisbruik.nl). Deze regeling is bedoeld om een onafhankelijke commissie de gegrondheid van een klacht inzake seksueel misbruik door een kerkelijke functionaris te laten onderzoeken. Na de uitspraak van deze klachtencommissie is er de mogelijkheid om in beroep te gaan bij de "Beroepscommissie voor seksueel misbruik binnen kerkelijke relaties". Korthedshalve wordt in deze handreiking steeds gesproken over de uitspraak van de klachtencommissie, maar daarmee wordt ook bedoeld een eventuele uitspraak van de beroepscommissie.

Na deze uitspraak ligt de verantwoordelijkheid voor de verdere afdoening bij de kerkenraad. Een aanklacht wegens seksueel misbruik tegen een kerkelijke functionaris heeft ingrijpende gevolgen voor de direct betrokkenen, maar ook voor de gemeente als geheel. De processen die dan gaan lopen zijn zo complex en grijpen zo diep in naar verschillende kanten, dat beleid op dit punt nodig is. Met het oog op die beleids- en besluitvorming door de kerkenraad is deze handreiking opgesteld. Het is een *handreiking*, waarbij alleen de hoofdlijnen worden geschetst, omdat elke situatie vraagt om concrete invulling van het beleid. Het is bedoeld als aanvulling op het "Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties" (te downloaden via www.meldpuntmisbruik.nl). Voor een deel is er ook sprake van overlap, omdat de processen in de gemeente al gaan lopen nog voordat er van een officiële klachtenbehandeling sprake is.

Opzet

De handreiking zelf bestaat uit 2 onderdelen:

1. Een aantal aandachtspunten c.q. vuistregels die vanaf het begin door de kerkenraad toegepast moeten worden.
2. Een schets van de probleemvelden opgezet als 'checklist', die door de kerkenraad gebruikt wordt bij elk besluit en/of wijziging van situatie of beleid.

Bij deze Handleiding horen een aantal Bijlagen. Deze zijn separaat te downloaden via www.meldpuntmisbruik.nl

In deze bijlagen wordt op onderdelen bredere (achtergrond)informatie gegeven.

De eerste bijlage is een uitwerking en toelichting bij de 'checklist'.

De daarna volgende bijlagen zoomen in op een onderdeel of zijn meer bezinnend van aard.

In dit verband wordt met nadruk gewezen op het werkboek "Doen wat je moet doen" (ondertitel: Een werkboek voor predikanten die gemeenteleden begeleiden bij het verwerken van seksueel misbruik in een pastorale of gezagsrelatie). Dit is een uitgave van de SMPR, een Interkerkelijk Bestuurlijk Overleg tegen *seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties*. Dit is een samenwerkingsverband van 7 kerkgenootschappen, waaronder de Protestantse Kerk in Nederland.

Het wordt met klem aangeraden dat elke kerk en voorganger deze map bezit (te bestellen via www.smpr.nl).

Aandachtspunten bij vorming beleid

De volgende 'vuistregels' zijn van belang:

1. de eerste verantwoordelijkheid van de kerkenraad is de héle gemeente.
2. zoek externe ondersteuning en houdt die aan zolang dat nodig is. Het hebben van de (eind)verantwoordelijkheid betekent niet: alles z lf ook uitvoeren.
3. vul de diverse verantwoordelijkheden (van: de kerkenraad, de direct betrokkenen, de naast betrokkenen) concreet in en zorg ervoor dat ieder zijn/haar eigen verantwoordelijkheid kan nemen.
4. zorg dat de personele invulling van prediking en pastoraat gescheiden blijven.
5. organiseer het pastoraat, eventueel met externe hulp.
6. besef dat het belang van de dader en het belang van de 'omgeving' (i.c. de gemeente) op termijn parallel gaan lopen en vaak haaks staan op het belang van het slachtoffer.

Toelichting:

Ad 1. De grote valkuil voor een kerkenraad is dat alle aandacht en tijd gericht wordt op de direct betrokkenen, en dat het pastoraat aan (de rest of het geheel van) de gemeente bijna verdwijnt. Dan krijg je de situatie van een soort gat, dat al groter wordt en waarin uiteindelijk iedereen meegezogen wordt. Ambtsdragers haken gedesillusioneerd en uitgeput af en de gemeente raakt in ontbinding.

Ad 2. Het is uiterst nuttig om, zeker in het begin, iemand van buiten aan te trekken als 'procesbegeleider' (bijv. een gemeentebegeleider, of iemand met de hiervoor nodige competenties). De kerkenraad kan uit zijn midden (evt. aangevuld met gemeenteleden) een kleine commissie (stuurgroep) samenstellen die uitsluitend met deze zaak belast wordt.

Ad 3. Een gevaar in situaties als deze is dat de verschillende verantwoordelijkheden onvoldoende in beeld zijn of blijven. Een kerkenraad heeft zijn verantwoordelijkheid, maar datzelfde geldt ook voor de dader en het slachtoffer, hun directe omgeving en de overige gemeenteleden.

Ad 4. Als de predikant niet de aangeklaagde persoon is, is het raadzaam hem geen directe verantwoordelijkheden te geven in deze zaak (of in de commissie van de kerkenraad). Zo houdt hij zijn 'vrijheid' t.o.v. de hele gemeente en kan zijn aandacht blijven geven aan de prediking voor de hele gemeente. Hij is dan niet 'belast' of 'partij', omdat hij bijv. het pastoraat verzorgt aan iemand van de direct betrokkenen.

Ad 5. Regel voor ieder van de betrokkenen een aparte persoon die belast wordt met de pastorale zorg voor die broeder of zuster. Vraag zonodig hulp bij kundige personen van buiten de gemeente. Regel ook de rapportage van dit pastoraat.

Ad 6. Na verloop van tijd blijkt bij de 'omgeving' de behoefte te groeien dat alles weer 'normaal' (dat is: rustig) wordt. Dat is ook het belang dat daders vaak blijken te hebben: zo snel mogelijk weer terug naar de situatie van voor het (uitkomen van het) misbruik. Het belang van het slachtoffer is: erkenning en begrip krijgen voor het feit nooit meer terug te kunnen naar een situatie alsof het misbruik niet heeft plaatsgevonden. Ervaringen zijn niet uit te wissen, maar moeten worden meegenomen. Als de situatie te snel weer teruggaat naar 'normaal' kan het slachtoffer daardoor weer slachtoffer worden, omdat de moeite niet serieus genomen wordt. Kiezen voor het slachtoffer betekent dat je ook wel "tegen de stroom in" moet gaan... Een kerkenraad moet dat goed voor ogen houden, om niet onbewust de verkeerde keuzes te maken.

De probleemvelden, die ook nadat de schuldvraag is onderzocht blijvend beleid behoeven	
kerkenraad	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is wel en wat is niet zijn verantwoordelijkheid? (<i>zie ook Protocol</i>) • Wat zijn accenten in zijn rolopvatting? (Bv. rechter, bemiddelaar, pastor, bestuurder...) • Welke mogelijkheden en welke beperkingen heeft de kerkenraad als college? • Hoe is de verhouding in de aandacht voor direct betrokkenen en de aandacht voor de normale processen in de gemeente als geheel, juist ook op langere termijn? • Is er sprake van voldoende deskundigheid en ervaring met kerkrechtelijke aspecten en maat/termijnen in de tucht? (<i>tijdig deskundige raadplegen</i>) • Is er sprake van overbelasting bij c.q. zorg voor de stuurgroep-leden? • Gegijzeld door het ambtsgeheim? (<i>zie ook werkboek: Doen wat je doen moet H7 en het Protocol</i>)
in relatie met het slachtoffer	<ul style="list-style-type: none"> • Wordt het slachtoffer opnieuw slachtoffer? (speelbal in het proces, op langere termijn toch uitsluiting> <i>zie ook werkboek: Doen wat je moet doen, H6</i>) • Neemt het slachtoffer de regie over (bijv. inzake het toepassen van kerkelijke tucht)? (<i>zie ook werkboek: Doen wat je moet doen, H 4</i>) • Moet het slachtoffer zich de positie van slachtoffer nog eigen maken (Bv. niet bagatelliseren)? Moet het slachtoffer weer (leren) eigen verantwoordelijkheid te nemen?
in relatie met de dader	<ul style="list-style-type: none"> • Is sprake van belangrijke dadermechanismen (als bv. ontkenning, snel bekennen, <i>zie ook werkboek: Doen wat je moet doen H5</i>) • Handelt de dader manipulatief? • Moet de dader leren eigen verantwoordelijkheid te nemen? •
in relatie met naastbetrokkenen van slachtoffer en dader	<ul style="list-style-type: none"> • Welke gevolgen heeft het gebeurde voor direct betrokkenen? • Welke druk ervaren direct betrokkenen om partij te kiezen? • Welke opvang is gewenst? • Is er voldoende aandacht voor het eigen proces (secundair slachtofferschap)?
in relatie met de gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe om te gaan met verschillende (botsende) belangen? Bv. een ongepast verlangen naar rust in de gemeente? (<i>zie ook werkboek: Doen wat je moet doen H6</i>) • Hoe om te gaan met de natuurlijke reactie van gemeenteleden te oordelen en meer kennis te verlangen? • Hoe om te gaan met het dilemma "tweedracht en eenheid" (eenheid in geloof is niet hetzelfde als eenheid van gevoelens over de concrete kwestie)? • Hoe is de verhouding tussen openheid/transparantie en vertrouwelijkheid? • Komen nieuwe problemen naar boven door herkenning bij andere gemeenteleden? • Zijn er gemeenteleden bij wie oude wonden worden opengereten? • Is er aandacht voor de eigen christelijke houding t.o.v. slachtoffer en dader? • Hoe spelen gevoelens van beschadiging bij gemeenteleden (tertiair slachtofferschap)? • Hoe kan het gemeentelieven gepaste afstand houden en doorgaan met wat goed gaat?
inzake de interne en externe communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Is het verstandig een afwachtende of initiatiefrijke houding in te nemen wat betreft het naar buiten brengen van informatie? • Wat is de gewenste mate van openheid naar welke partijen (betrokkenen, gemeente, classis, plaatselijke en landelijk pers)? • Wie kan het beste als externe woordvoerder optreden? • Welke ondersteuning van Meldpunt en/of communicatiedeskundige is gewenst?